

Ruská pieseň a hudba klasicizmu a romantizmu I

Vladimír Godár

Les goûts réunis ou nouveaux concerts [Chuť všetkého alebo nové koncerty] – takto pomenoval francúzsky barokový skladateľ François Couperin svoju tlač desiatich suít z roku 1724. Chcel tým demonštrovať svoju vôľu spojiť do jedného celku kvality a charakteru talianskej a francúzskej hudby svojej doby, syntetizovať kvality inkarnované v dielach Arcangela Corelliho a Jeana Baptistu Lullyho. *Les goûts réunis or the Worlds of the Madrigal and the Chanson confronted* [Chuť všetkého alebo konfrontácia sveta madrigalu so svetom chansonu] – takto dávnejšie nazval kalifornský muzikológ Daniel Hertz svoju štúdiu, ktorá vyšla v rámci knihy *Chanson and Madrigal, 1480 – 1530* (Harvard University Press, 1964). Hertz tu demonštroval vzájomnú väzbu francúzskeho a talianskeho prístupu k tvorbe vokálnej hudby a ich vzájomnú prestúpenosť v renesancii. Kedysi som publikoval štúdiu *Božský tetraktys* (1992), v ktorej som charakterizoval notovú sústavu vrcholnej renesancie ako syntézu franko-flámskej a talianskej interpretácie platónskeho tetraktysu, z ktorej sa zrodila menzurálna notácia vrcholnej renesancie. Táto nová syntéza sa zrodila rovnako z rozdielneho chápania totožných ideí, ako z putovného života veľmajstrov (nielen hudobnej) renesancie. Nech sa v dejinách európskej hudby stalo dominantné akékoľvek hudobné centrum – od renesancie až po dnešnú world music –, nové kvality vznikali spájaním nesúrodých a zdanlivo nespojitých protikladov. Jav spojenia protikladov do vyššieho celku nazývali starí Gréci „harmonia“. Preto nesmieme práve túto „harmóniu“ vylučovať z logiky samotných hudobných dejín, ako sa to často deje zväčša z ideologických či politických dôvodov.

Nasledujúca štúdia poukazuje na syntetické snahy európskych hudobníkov 19. storočia o preklenutie obrovskej geografickej vzdialenosti a o vytvorenie fenoménu „ruského klasicizmu“ či „klasicisticko-romantického Ruska“ pomocou filiacíí spätých s jednou ruskou piesňou a jednou ruskou kantátou.

Air russe – Air cosaque – Air d’Ukraine – Schöne Minka

Najvýznamnejšiu historickú udalosť pre formovanie novodobej Európy predstavovala bitka pri Lipsku, ktorá prebehla počas 16. – 19. októbra 1813. Zvyšky Napoleonovej Grande Armée, ktoré sa zachovali po jeho výprave do Ruska, tu stáli proti koalíčným

vojskám Rakúska, Pruska, Švédska a Ruska. Výsledkom tejto trojdňovej bitky bolo 100 000 mŕtvych, porážka Napoleona a jeho vyhnanstvo na ostrov Elba. Pred víťaziacou koalíciou stála úloha reštaurácie Európy ako mierového kontinentu pomocou reštaurácie jej monarchistických síl. Túto úlohu mal splniť Viedenský kongres.

Viedenský kongres (1. novembra 1814 – 9. júna 1815) predstavoval európsku konferenciu, ktorej zámerom bolo nastolenie novej spoločensko-politickej homeostázy, dlhodobo narušenej napoleonskými výbojnými vojnami. Po rozpade svätej rímskej ríše nemeckého národa (1806) bolo potrebné vytvoriť novú, stabilnejšiu mapu Európy a akceptovaný politický rámec medzinárodnej politiky. Po prvýkrát v dejinách sa tu stretli nielen veľvyslanci, ale aj hlavy štátov. Organizácia kongresu bola v rukách rakúskeho ministra zahraničných vecí Klemensa Václava Nepomuka Lothara Metternicha. Hlavy európskych monarchií a štátov však nemali vo Viedni len rokovať, ale sa aj zúčastňovali na kultúrnych programoch, starostlivo volených práve Metternichom. O hudobnú stránku podujatia sa mali postarať viedenski skladatelia a celá príležitosť predstavovala hviezdnu hodinu pre Ludwiga van Beethovena, ktorý tu uviedol viacero svojich symfonických manifestácií (7. a 8. symfónia, *Wellingtonovo víťazstvo*, kantáta *Der glorreiche Augenblick*) i komorných hudobných vízií. Hudba vojny i manifestácia túžby po mieri sa spojili s predvádzaním harmónie, vychádzajúcej z rešpektovania národnostných rozdielov. Viedeň sa stala na osem mesiacov stredom sveta a deväť dní po skončení kongresu Angličan Arthur Wellesley, prvý vojvoda z Wellingtonu, definitívne porazil Napoleona v bitke pri Waterloo (18. júna 1815). Rakúsko počas napoleonských vojen utrpelo štyri vojnové porážky, v dôsledku ktorých prišlo o veľké časti svojho územia. Vodcovia Rakúska i Nemecka si veľmi dobre uvedomovali úlohu, ktorú zohral ruský cár Alexander I. a jeho vojská pri porážke Napoleonovej armády počas ruského ťaženia i počas ich najväčšej vzájomnej bitky – bitky pri Lipsku.

Ťažiskový prienik východoeurópskej a západoeurópskej hudobnej kultúry v období ich vzájomných kontaktov pred viedenským kongresom i po ňom predstavovala pieseň *Іхав козак за Дунай* (*Jechal kozak za Dunaj*), ktorá v západnom prostredí či v dobových tlačiaroch zväčša niesla pomenovanie *Air russe*, niekedy *Air cosaque* a azda aj *Air d'Ukraine*. Za tvorcu publikovanej verzie ukrajinského textu sa považuje Semion Klimovskij (Семен Климовський, 1705 – 1785). Nemecký básnik Christoph August Tiedge (1752 – 1841), žijúci v Drážďanoch, vytvoril v roku 1808 nemeckú verziu básnickej predlohy tejto piesne, ktorá niesla pomenovanie *Schöne Minka, ich muß scheiden!* V tejto nemeckej verzii sa pôvodne ruská (*Air russe*) či ukrajinská pieseň (*Air cosaque*, *Air d'Ukraine*) mohla šíriť vo svojej vokálnej podobe v západnej (či rakúskej a nemeckej) európskej kultúre.

Prvým zberateľom a vydavateľom ruských ľudových piesní bol Ukrajinec **Vasilij Fiodorovič Trutovskij** (Василий Фёдорович Трутовский, c. 1740 – c. 1810), ktorý pôsobil v rokoch 1762 – 1792 na cárskom dvore ako spevák a gusliar. Jeho preložená zbierka *Собрание русских простых песен с нотами* vyšla v štyroch zošitoch (*Sobranie russkich prostych pesen s notami*, Sankt Peterburg 1776, 1778, 1778, 1795). Zbierka obsahuje 80 ľudových piesní, textov i melódií, pričom celok je upravený do podoby dvojosnovovej textúry (ako raná baroková monódia): melódia a basový hlas spojené v dvojosnove s husľovým a basovým kľúčom. Jeho záznamy vo veľkej miere rešpektoval aj ďalší vydavateľ ruských piesní Jan Bohumír Prač, ako aj ruskí skladatelia 19. storočia (Modest Petrovič Musorgskij, Nikolaj Rimskij-Korsakov).¹

Skladbu *Jechal kozak za dunaj* po prvýkrát tlačou vydal francúzsky gitarista Jean-Baptiste Hainglaise (1771 – 1816), ktorý sa usadil v Sankt Peterburgu a začal tu vydá-

vať hudobný týždenník *Journal d'Airs Italiens, Français et Russes avec Accompagnement de Guitare* (St. Petersburg: chez L'Auteur et Gerstenberg et Dittmar). Vyšla v úprave pre hlas a gitaru v čísle 3 pod názvom *Air Ukrainien* (dve strofy).

Pre našu prácu je však ťažiskovou ďalšia publikácia ruských ľudových piesní, ktorá bola spoločným výsledkom práce dvoch autorov – **Nikolaja Alexandroviča Ľvova** (**Николай Львов**, 1753 – 1803) a **Ivana Prača** (**Иванъ Прачь**, 1750 – 1818). Ľvov bol ruským polyhistorom obdobia osvietenstva, geológom, historikom, výtvarníkom, básnikom, akademikom a predovšetkým vyhľadávaným architektom a etnografom, tvorcom prvej významnej zbierky ruských ľudových piesní, ktorá si získala európsku pozornosť: dvojzväzkovo vydané *Собрание народных русских песен с их голосами* (*Sobranie narodnych russkich pesen s ich golosami*, vydania Sankt Peterburg 1790, 1806 (rozšírené vydanie), 1815, 1896). Ľvov svojou zbierkou národných piesní (*народная песня*) akceptoval Herderovu predstavu národnej piesne (*Volkslied*).² Ivan Prač (Jan Bohumír Práč, Иванъ Прачь) bol Čech pochádzajúci zo Sliezska, ktorý pôsobil v St. Petersburgu od 70. rokov 18. storočia ako učiteľ hudby v dievčenskom Smolnom inštitúte. Prač si zvolil si trojosnovovú úpravu, v ktorej je samostatný sopránový hlas nositeľom melódie i textu piesne (husľový kľúč), ďalšie dve osnovy (husľový a basový kľúč) prinášajú harmonický výklad melódie, pričom horný hlas pravej ruky zdvojuje vokál a pripája k nemu ďalší hlas, kým ľavá ruka hrá úpravy v basovom hlase, ktorý je niekedy oktávovo zdvojený, niekedy je k nemu pripojený ďalší vnútorný hlas (je to akési vypísané barokové continuo). Táto zbierka Ľvova–Prača znovu uvádza väčšinu piesní z Trutovského kolekcie a pridáva desiatky ďalších. Pračova klávesová textúra je prepracovanejšia ako Trutovského.

Іхав козак за Дунай

(Українська; Семен Климовський)

Іхав козак за Дунай,
Сказав дівчині: «Прощай!
Ти, конику вороненький,
Неси та гуляй!»

Постій, постій, козаче,
Твоя дівчина плаче.
Як ти мене покидаєш, –
Тільки подумай!»

Білих ручок не ламай,
Ясних очок не стирай, –
Мене з війни зі славою
К собі дожидай».

Постій, постій, козаче!
Твоя дівчина плаче:
«Не хочю я нічого.
Тільки тебе одного.

Як ти мене покидаєш,
Тільки подумай!
Ти будь здоров, мій миленький,
А все пропадай!»

Schöne Minka, ich muß scheiden!

Olis

Schöne Minka, ich muß scheiden!
Ach, du fühltest nicht das Leiden,
Fern auf freudenlosen Heiden
Fern zu sein von dir!
Finstern wird der Tag mir scheinen,
Einsam werd' ich gehen und weinen;
Auf den Bergen, in den Hainen
Ruf' ich, Minka, dir!

Nie werd' ich von dir mich wenden;
Mit den Lippen, mit den Händen
Werd' ich Grüße zu dir senden
Von entfernten Höhn!
Mancher Mond wird noch vergehen,
Ehe wir uns wiedersehen:
Ach, vernimm mein letztes Flehen:
Bleib mir treu und schön!

Minka

Du, mein Olis, mich verlassen?
Meine Wange wird erblassen!
Alle Freuden werd' ich hassen,
Die sich freundlich nahn!
Ach, den Nächten und den Tagen
Werd' ich meinen Kummer klagen;
Alle Lüfte werd' ich fragen,
Ob sie Olis sahn!

Tief verstummen meine Lieder,
Meine Augen schlag' ich nieder,
Aber seh' ich einst dich wieder,
Dann wird's anders sein!
Ob auch all die frischen Farben
Deiner Jugendblüte starben:
Ja, mit Wunden und mit Narben
Bist du, Süßer, mein!

Pieseň *Jechal kozak za Dunaj* nenájde v najstaršej zbierke ruských ľudových piesní Vasilija Fiodoroviča Trutovského (1776 – 1795),³ avšak vyskytuje sa v oboch základných textúrnych variáciách spoločnej zbierky *Ľvova a Prača*: v podobe hlasu sprevádzaného klávesovým nástrojom v tlači *Sobranie narodnych russkich pesen s ich golosami* (1790: záverečná pieseň 1. dielu, č. 75, v rámci pododdielu *Pesni malorossijskije*) a vo verzii pre klávesový nástroj v tlači *Sobranie narodnych pesen s ich golosami* (c. 1795, 1. diel, č. 28).⁴

Základný 16-taktový harmonický modul piesne (2 x 8 taktov) je nasledujúci:

2/4 // : a / a / E / E / a / a / E / a // : C / C / G / G E / a / a / E / a //

№ 8.
Andante.

Вмигъ козакъ за Дунайъ сказалъ двесина прощайъ въ коняки
бильякъ ругекъ не ломай серыхъ отековъ не зырайъ Мене зъвоиы
вороняки на силу еудайъ Пощой пощой козате твоя двесо
со сливого къ соби ождайъ Не хоту я ни того тилько тебѣ
на паше. Ахъ ты мене покидаешъ тилько по думайъ
одноѣо Ты будь здоровъ мий миленкій а все прогадайъ!

1^а У. н. а. с.

Obr. 1: *Jechal kozak za Dunaj* – vo vydání zbierky *Ľvova-Prača*

Improvizačná potencia tohto piesňového modulu sa veľmi zreteľne ukázala v hudbe 19. storočia, kde mu mohlo z hľadiska úspešnosti konkurovať len veľmi málo iných piesňových modelov, možno dokonca konštatovať jeho celkovú historickú úspešnosť aj vo vzťahu k ďalším známym renesančným a barokovým modelom.

Túto vokálnu podobu s klávesovým sprievodom nájdeme predovšetkým v klasickej ruských zbierkach 19. storočia:

Aleksandr Jegorovič Varlamov (1801 – 1848): *Jechav kozak za Dunaj* – v, pf – Moskva, 1848);⁵

Karol Lipiński (1790 – 1861): *Jichaw kozak za Dunaj*. In: *Muzyka do pieśni polskich i ruskich ludu galicyjskiego* zebranych i wydanych przez Waclawa z Oleska. Do śpiewu i na fortepian ułożył Karol Lipiński we Lwowie nakładem Franciszka Pillera 1833, s. 88, č. 78. (*Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego* z muzyką instrumentowaną przez Karola Lipińskiego zebrał i wydał Waclaw z Oleska We Lwowie,⁶ nakładem Franciszka Pillera. 1833.)

Matvej Bernard (Матвей Иванович Бернад, 1794 – 9. 5. 1871): *Jechal kozak za Dunaj*. In: *Pesni russkogo naroda*. Moskva: Jurgenson, 1886, s. 149; nové vydanie: *Ukrajinski narodni romansi*. 1961, s. 55 – 56.

Vokálnu verziu piesne s nemeckým textom Christopa Augusta Tiedgeho (1752 – 1841) nájdeme však už u Viedenčana **Ludwiga van Beethovena** (1770 – 1827), je určená pre spev sprevádzaný klavírnym triom (štandardné inštrumentárium, ktoré George Thomson požadoval pre vydávané úpravy národných piesní):

Schöne Minka, ich muß scheiden. *Ukrainian: Air cosaque*, WoO 158, I, č. 16, s. 44 – 45 – v, pf, vn, vc – 4 strofy (1816)⁷ (23 piesní – ed. Leipzig 1943. HS XIV.)

Verziu pre hlas a klavír, zhudobňujúcu Tiedgeho text, vydal aj Beethovenov priateľ Ferdinand Ries:⁸

Der Kosack und sein Mädchen op. 154, č. 5 – 1827 – 1829.

Vokálnu verziu piesne s pôvodným ukrajinským textom nájdeme dnes zväčša v zbierkach ukrajinských národných piesní.

V nasledujúcom texte uvádzame spracovania tejto piesne v rôznych nástrojových obsadeniach v dielach autorov klasicizmu a romantizmu:

pre 1 nástroj

klavír

Pieseň *Jechav kozak za Dunaj* je najbohatšie zastúpená v sólickej klavírnej a gitarovej hudbe 19. storočia, kde tvorí zväčša ilustráciu národnej piesne v aktuálnych klavírných či gitarových školách, ale je najmä objektom variačných kompozícií.

Východisko tejto tradície tu predstavuje už spomínaná klávesová verzia piesne *Jechav kozak za Dunaj* od **Ivana Prača** (tiež Johann Gottfried Pratsch, Jan Bohumír Práč, Иванъ Прачь, 1750 – 1818) uverejnená v zbierke *Sobranie rossijskich pesen i plasok dla forte-piano*.⁹

Z prvého desaťročia 19. storočia poznáme tri nemecké variačné klavírne kompozície, založené na predmetnej piesni.

Nemecký organista, skladateľ, pedagóg i teoretik, pôsobiaci vo Vroclave, **Friedrich Wilhelm Berner** (1780 – 1827) vydal v roku 1803 svoju skladbu *Huit Variations pour le piano-forte sur un air russe* op. 9 (Breslau: C. G. Förster, c. 1803), pozostávajúcu z témy a ôsmich variácií (skladba nesie venovanie „composées et dédiées à la Princesse Charlotte de Prusse“):

Thema. *Allegretto*; Var. 1 *Un poco più vivo*; Var. 2 *Più Moderato*; Var. 3 *Allegro*; Var. 4 *Moderato e sempre legato*; Var. 5 *Adagio ma non troppo* (A dur); Var. 6 *Allegro* (a mol); Var. 7 *Moderato alla Siciliana*, Var. 8 *Allegro brillante, scherzando* (A dur).¹⁰

V roku 1805 uverejnil nemecko-ruský žiak Carla Philippa Emanuela Bacha **Johann Peter Theodor Nehrlich**, Maitre de Clavecin à Moscou (1770 – 1817), klavírnú skladbu *Caprice ou Pot-Pourri contenant des Chansons Russes variées pour le Piano-Forte* op. 6, ktorá nesie venovanie „Son Altesse Impériale Madame la Grande Duchesse Marie Pawlowna, Princesse héréditaire de Saxe-Weymar et Eisenach“. Skladba pozostáva z introdukcie, témy *Jechav kozak za Dunaj* a troch variácií, introdukcie, témy (?), štyroch variácií, témy *Allegro* (B dur) a troch variácií, témy *Vyduľ ja na rečeňku* (Es dur) a siedmich variácií, témy *Allegro moderato* (C dur) a variačného oblúka, ktorým sa proces navracia k repríze pôvodnej témy *Jechav kozak za Dunaj* vo východiskovej stupnici a mol.

Allegro moderato. Jechav kozak za Dunaj. Var. 1, Var. 2, Var. 3 – *Andante*, Var. 1, Var. 2, Var. 3, Var. 4 – *Allegro* (B), Var. 1, Var. 2, Var. 3 – *Adagio* (*Vyduľ ja na rečeňku*), (Es) Var. 1, Var. 2, Var. 3, Var. 4, Var. 5, Var. 6, Var. 7 – *Allegro moderato* (C), Var. 1, Var. 2, Var. 3, Var. 4, Var. 5 (*Adagio*), *Allegro – Andante* (C), Var. *Un poco Allegro, Andante, Adagio, Vivace assai – Tempo primo* (*Jechal kozak*) (a)

Nehrlichove *Caprice ou Pot-Pourri* je pozoruhodné jednak tým, že pramene pre jeho pot-pourri pochádzajú zo zbierky Lvova–Prača, jednak dedikáciou cárovnej-matke Márii Pavlovne, s ktorou sa ešte viackrát v našom kontexte stretne. (*Vyduľ ja na rečeňku* = č. 75 (C dur).)

Beethovenov žiak, priateľ a tajomník **Ferdinand Ries** (1784 – 1838) okrem už spomínanej neskoršej piesne skomponoval a vydal klavírne variácie s touto témou (a to skôr ako sa piesňou zaoberal samotný Beethoven – v roku 1809), ktoré autor „composées et dédiées à Mademoiselle Trinettes Reyland“. Skladba vyšla v Düsseldorfe roku 1809 (*3 variácie* op. 33) a v Bonne (N. Simrock, 1810).

Neuf Variations sur une Chanson russe pour le Piano-Forté, Chanson russe Variée. Thema *Andantino* – Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Var. 5; Var. 6 (A dur); Var. 7 (a mol); Var. 8; Var. 9 *Larghetto quasi Andante* (A); Coda (*Presto*) (a mol).

Lipské vydavateľstvo Breitkopf & Härtel vydalo v roku 1814 (teda už po víťaznej Bitke pri Lipsku) klavírne variácie nemeckého skladateľa **D. Lindemanna**, o ktorom, bohužiaľ, vlastne nič nevieme. Skladba nesie názov a dedikáciu *X Variations sur l'air Russe „Schöne Minka, ich muss scheiden“ Pour le Pianoforte composées et dédiées a Monsieur Charles Böhme* a je tonálne centralizovaná v základnej tónine a mol.

Thema. *Andantino* – Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Var. 5; Var. 6; Var. 7; Var. 8 e *Alla Polacca. Moderato* (3/4; A dur); Var. 6 – Trio (a mol); Var. 10. *Presto* (3/8)

Nasledujúca klavírna skladba vznikla v spojitosti s viedenským kongresom. Napísal ju **Joseph Huglmann** (1768 – 1839) a ako svoj op. 77 ju vydal pod názvom *Polymelos* s podtitulom *Musikalischer Congress. Ein charakteristische Tongemälde für das PIANOFORTE*. (Wien: Schau Cappi, 1814). Skladba predstavuje internacionálne potpourri, pozostávajúce zo 14 čísel spojených attacca, pričom č. 7 a č. 8 nesú označenie *Tempo di Marcia*. *Cosackisches Original Liedchen*. *Quasi Trio zum Marsch*. Jednotlivé hudobné lokality inšpiroval nepochybne samotný viedenský kongres. Kozácka pieseň tu predstavuje citát v podobe pochodu, ku ktorému je pripojené *Trio poco vivo*. Huglman si pravdepodobne z kontextových dôvodov vybral tóninu c mol, do ktorej umiestnil svoju verziu piesne.

Túto tóninu však využil v ďalšej majstrovskej variačnej kompozícii **Carl Maria von Weber** (1786 – 1826), ktorý v roku 1815 vydal v Berlíne svoje *Variationen über ein russisches Lied Schöne Minka* op. 40 (*Air russe*) [J. č. 179].

Introduzione. Adagio; Theme. Andante con moto; Var. 1 Tranquillo; Var. 2; Var. 3 Risoluto; Var. 4 Un poco più lento; Var. 5 Risoluto assai e ben marcato; Var. 6 Dolce e grazioso (C dur); Var. 7 Poco adagio (c mol); Var. 8 Con fuoco; Var. 9 Espagnole. Assai moderato e molto grazioso.

Weberovu variačnú kompozíciu by sme azda mohli označiť ako „charakteristické variácie“, keďže expresívna bohatosť a kontrastnosť jednotlivých variácií predstavuje veľmi modernú črtu.

Nemecko-anglický klavirista, skladateľ, pedagóg a vydavateľ, žiak Muzia Clementiho **Johann Baptist Cramer** (1771 – 1858), jeden z otcov novodobej pianistiky, vydal v tom istom roku 1815 v Londýne veľké compendium pianistiky nazvané

Instructions for the Piano Forte in which the first Rudiments of Music are clearly explained, and the principal Rules on the Art of Fingering illustrated, with numerous appropriate Examples: to which are added Lessons, in the principal Major and Minor Keys, with a Prelude to each Key / Anweisung den Piano-forte zu spielen. Practische Pianoforte Schule in welcher die Anfangsgrunde der Musik deutlich erklärt und die vorzüglichsten Regeln der Fingersetzung in ausgewählten Beyspielen angegeben werden nebst übungstücke und Vorspielen in den vorzüglichsten Dur- und Moll- Tonarten.

Ako č. 9 tu figuruje *Russian Air. Moderato* – citácia piesne v pôvodnej tónine a mol. Jej funkciou je tu demonštrovanie tóniny a mol stojacej medzi tóninami C dur a G dur.

Nemecký klavirista, skladateľ a pedagóg **Carl Ludwig Heinrich Berger** (1777 – 1839) sa narodil v Berlíne, ako žiak Muzia Clementiho odišiel s ním do Ruska, kde zotrval osem rokov. Počas napoleonských vojen prešiel do Londýna, do Berlína sa vrátil roku 1814 a tu pôsobil až do konca svojho života. Od Bergera pochádza aj ďalšia pozoruhodná klavírna variačná kompozícia *Air russe avec XII variations, suivies d'une marche funèbre* (Leipzig: Hoffmeister, 1832), „composées et dédiées à Mademoiselle Alexandrine, comtesse d'Alopeus“.

Tema. con moto. Minka; Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4 Molto vivace; Var. 5; Var. 6 Con brio; Var. 7; Var. 8 con espressione; Var. 9 Adagio ma non troppo (A dur); Var. 10 (a mol); Var. 11 Con fuoco; Var. 12 Finale; Marche funèbre (Le rêve de Minka) Chorale. Tempo I^{mo}.

Sú to prepracované charakteristické variácie s bohato kontrastnými textúrnymi premenami. Pozoruhodnú kódu skladby predstavuje záverečný *Smútočný pochod* (*Marche funèbre. Le rêve de Minka*) so stredným dielom (*Chorál A dur*).

Ďalšie využitie variačného modelu nájdeme v zachovanej klavírnej hyperprodukcii Viedenchana **Carla Czerného** (1791 – 1857); Czerny našu pieseň cituje vo svojej publikácii *Erster Clavier-Unterricht in 100 Erholungen*, č. 48 (Bonn: Simrock, 1839, Hofmeister's Monatsbericht, s. 22), kde ju pomenúva *Thème Russe* (*Schöne Minka*); od dávnejších verzií sa táto Czerného verzia líši použitím osminového predtaktia.

Pozoruhodnejšie využitie ruskej témy priniesol Czerny vo svojom *Wiener musikalisches Pfennig-Magazin für das PIANO-FORTE allein*, 1er Jahrgang, č. 41, 1834(?), kde ako č. 107 uverejnil skladbu *Beliebtes russisches Lied mit Variationen*, ktorú možno nazvať kolektívnou kompozíciou. Po uvedení témy *Allegretto* v a mol (a s predtaktím) nasledujú klavírne variácie nasledujúcich autorov:

Maximilian Joseph Leidesdorf (1787 – 1840) – Var. 1 *Vivace*;

Johann Nepomuk Hummel (1778 – 1837) – Var. 2 *Tutto legato*;

Joseph Mayseder (1789 – 1863) – Var. 3 *Vivo e brillante*;

Carl Czerny (1791 – 1857) – Var. 4 *Legato cantabile*;

Ferdinand Ries (1784 – 1838) – Var. 5 *Vivo e brillante*.

V tejto súvislosti treba spomenúť aj skladby ďalšieho významného skladateľa a klavírneho pedagóga **Louisa Köhlera** (1820 – 1886). V jeho diele nájdeme album klavírnych úprav ruských národných piesní (*Russkije narodnyje pesni, Album National Russe*, Col. Litolff No. 565), kde ako č. 185 figuruje pieseň *Jechal kozak za Dunaj*. Podobne aj jeho *Melodien-Album, Beliebte Melodien für Pianoforte zu 4 Händen*, v 12. zošite (*Volksmelodien*), obsahuje citáciu piesne *Schöne Minka* pre klavírne dueto (č. 40).

Pruský skladateľ **Charles Mayer** (1799 – 1862), ktorý sa narodil v Königsbergu, vyrástol v Sankt Peterburgu a Moskve a študoval tu u Johna Fielda, koncertoval v celej Európe. Patril k najvyhľadávanejším pedagógom, len v Sankt Peterburgu učil údajne až 800 žiakov – bol medzi nimi aj Michail Glinka. Roku 1845 v Paríži vydal *Air russe varié* (*Air cosaque*) pour le piano forte, variačnú kompozíciu venovanú Madame Suvaroff née Princesse Gortechacoff.

Air cosaque varié. Allegretto; Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4 *Allegro con fuoco*; Var. 5 *Adagio con esp.* (A dur); Var. 6 *Allegro con brio*; Coda.

Írsky skladateľ a klavirista **George Alexander Osborne** (1806 – 1893) prežil svoje plodné roky v Bruseli, v Paríži (tu študoval u Friedricha Kalkbrennera) a v Londýne. Venoval sa najmä klavírnej kompozícii a komornej kompozícii. Jeho *Petite fantaisie sur un Air russe favori a quatre mains* vyšla cca v roku 1857 (Mainz: Schott) a je rozsiahlou klavírnou variačnou štylizáciou „oblúbenej ruskej piesne“ pre klavírne dueto.

Pri ďalších klavírnych kompozíciách sa v rakúsko-uhorskej monarchii vzdialime od Viedne skôr na severovýchod, teda k oblastiam, kde ľudová pieseň *Jechal kozak za Dunaj* aj žila ako ľudová pieseň.

Poľského skladateľa **Franciszka Lessela** (1780 – 1838) k hudbe priviedol jeho otec, český skladateľ a klavirista, on sám študoval tiež vo Viedni u Josepha Haydna. Lessel pôsobil neskôr vo Varšave v Spoločnosti hudobných amatérov. Vo Varšave vyšlo aj jeho dielo *Jichaw Kozak z za Dunaju, Air russe Varié pour le Piano-Forte, Composé et dédié a Mademoiselle Françoise Hiž*, op. 15, č. 1 (1814).¹¹

Warjacje Nr. 1 – Tema. *Andantino tranquillo*; Var. 1 *Vivo*; Var. 2 *Sostenuto*; Var. 3 *Più mosso e con brio*; Var. 4 *Più tranquillo*; Var. 5 *L'istesso tempo ma più fantastico*; Var. 6 *Un poco più mosso*; Var. 7 *Più tranquillo*; Var. 8 *Vivace; Andante*.

Poľský skladateľ, klavirista a pedagóg **Feliks Jaroński** (1823 – 1895) vyštudoval u Józefa Elsnera a Karola Kurpińskiego vo Varšave. Neskôr pôsobil v Paríži. Jeho najpopulárnejším dielom sa stal cyklus deviatich klavírných *Dumiek* (Warszawa: Gebethner i Wolff, 1896), využívajúcich ukrajinské ľudové piesne na báze lisztovskej klavírnej textúry.

Chants d'Ukraine: Dumki, č. 3 – *Jechał kozak za Dunaj: Lento – Andantino* – (Var. 1, Var. 2, Var. 3).

Krakovský skladateľ, huslista a dirigent **Adam Wroński** (1850 – 1915) pôsobil ako kapelník vojenskej hudby a divadelný dirigent. Táto jeho činnosť mu vyslúžila prezývku „poľský Strauss“. Vo svojej zbierke *Wieniec melody narodowych na fortepian* sústredil do troch zošitov populárnu hudbu svojej doby. Skladba *Jechał Kozak za Dunaj* vyšla v rámci 1. zošita ako č. 2 (Kraków: A. Piwarski, 1904).

harfa

Parížsky skladateľ a harfista **Martin d'Alvimare du Briou (Dalvimare)** (1772 – 1839) patril k propagátorom harfovej hry vo francúzskych šľachtických kruhoch. Pôsobil tiež ako harfista v Parížskej opere i v Napoleonovom komornom orchestri. V roku 1807 sa stal harfistom Jozefíny a jej dcéry Hortenzie.

V úvode jeho cyklu *Six Airs Russes Variés, Arrangés & Variés Pour La Harpe* op. 25, sa nachádzajú variácie na nám známu „ruskú pieseň“ v tradičnej tónine a mol:

Air russe. Andante poco Allegretto – Var. 1. *Andantino*; Var. 2 *Allegretto staccato*; Var. 3; Var. 4 *Fieramente*; Var. 5 *Moderato*; Var. 6 *Sicilienne* (6/8); Var. 7 *Allegro*.

Americká skladateľka **Julia M. Cabell** (fl. 1851) je autorkou harfovej verzie našich známych variácií. Jej variácie *Cossack Air*, určené pre klavír alebo harfu, vyšli v roku 1851 v New Yorku (William Hall and Son).

Var. 1, Var. 2, Var. 3, Var. 4, Var. 5 *Tempo di Marcia*.

gitara

Ďalším nástrojom, ktorý svojím repertoárom prispel zásadne k internacionalizácii piesne *Jechał kozak za Dunaj*, bola gitara – v tradičnej španielskej podobe i v jej ruskej sedemstrunovej verzii.

Gitarové variácie na „air russe“ či „chanson russe“ nájdeme v mnohých gitarových tlačkách 19. storočia.

Taliansky gitarista **Mauro Giuliani** (1781 – 1828) patril k hráčom i tvorcom, vďaka ktorým získala gitara nový život, novú popularitu a znovu sa zaskvela aj v kultúre

19. storočia. Giuliani sa v roku 1806 presťahoval z Talianska do Viedne Beethovena, Hummela a Rossiniho a v roku 1815 spoluusporadúval v Schönbrunnskom paláci s klaviristom Johannom Nepomukom Hummelom, huslistom Josephom Maysederom a violončelistom Josephom Merkom „dukátové koncerty“. Zúčastňoval sa tiež na slávnostiach spätých s Viedenským kongresom v roku 1815. Vieme, že 8. decembra 1813 účinkoval na premiére Beethovenovej 7. symfónie.

Six variations pour la Guitare sur un Theme original Russe ded. à Madame la Baronne G. de Brentano, op. 60; Wien: Magasin de l'imprimerie chimique, n. d., ca 1815
Thema. *Allegro affetuoso*; Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Var 5 (A dur); Var. 6 *Con brio* (a mol).

Azda možno povedať, že Giulianiho variácie na pôvodnú ruskú pieseň pôsobili v gitarovej kultúre 19. storočia ako východisková kompozícia či napodobňovaný vzor.

Taliansky gitarista a autor základnej gitarovej učebnice *Méthode complète pour guitare ou lyre* op. 27 z roku 1810 **Ferdinando Carulli** (1770 – 1841) pochádzal z Neapola. Hoci nemal nijakého významného pedagóga, patril k prvým cestujúcim koncertujúcim umelcom (Miláno, Paríž), napokon sa usadil v Paríži.

Tlač *Airs nationaux de tous les Peuples d'Europe Recueillis par Mr Pacini et variés pour la Guitare* op. 73 obsahuje ako č. 5 *Chanson russe. Andante* ako tému s piatimi variáciami. Pozoruhodnejší od samotnej kompozície je však európsky celok, do ktorého sú ruské variácie umiestnené:

Vive Henri Quatre – Air francais, 4 var.; *Fandango – Danse espagnole*; *Air anglais. Andante*, 4 var.; *Tarantella – danse napolitaine*; *Chanson russe. Andante*, 5 var.; *La Tirolienne*.

Taliansky skladateľ a gitarista **Francesco Bathioli (Battioli; Franz Bathioli)**, ktorý svoje skladby publikoval zväčša vo Viedni (Ant. Diabelli und Comp.), tu vydal v roku 1827 aj svoju gitarovú školu *Methode. Gemeinnützige Guitareschule oder gründlicher und vollständiger Unterricht in der Kunst, die Guitare nach der neuesten Methode spielen zu erlernen, nebst einer kurzen Anleitung zum Singen*, 1827, ktorá obsahuje sériu „lekcií“, ktorá tvorí *Tema con variazioni* (a mol):

8te Lection. Tema. Allegro affetuoso; *9te Lection. Var. 1*; *10te Lection. Var. 2*; *11te Lection. Var. 3. Con brio*.

Nemecký gitarista a skladateľ **Theodor Gaude** (3. 6. 1782 – c. 1835), ktorý rozširoval gitarové umenie v nemeckých krajinách, nám v zbierke *Kleine Stücke für die Gitarre* zanechal skladbu *Variationen über Schöne Minka ich muss scheiden für die Gitarre* op. 18 (Hamburg: Rudolphus, c 1830):

Thema. Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Var. 5; Var. 6; Var. 7; Var. 8.

Francúzsky huslista, gitarista, dirigent, pedagóg a skladateľ **Victor Magnien (François Victor Antoine Magnien)**; 21. 11. 1802 – 8. 6. 1885) vytvoril bohaté variačné dielo pre gitaru, v rámci ktorého nájdeme ako op. 7 skladbu *Variations pour la guitare sur l'air russe Schöne Minka et sur in theme de Préciosa* (Paríž 1850):

Introduction. *Allegro moderato* (A dur); Thema. *Andantino* (a mol); Var. 1 *Allegretto*; Var. 2 *Allegro*; 2. *Allegro*; Var. 3 *Allegretto*; Var. 4 *Allegretto*; Var. 5; Var. 6 *Grazioso* (A dur); Var. 8 (a).

Chorvátsky gitarový virtuóz **Ivan (Johann) Padovec** (1800 – 1873), ktorý pôsobil v Európe ako putujúci umelec, zanechal po sebe bohaté dielo, ktorého vydania sa začínajú gitarovými variáciami *Variationen für die Gitarre über ein beliebtes Thema*, op. 1 (Wien: Anton Diabelli u. Comp., 1830?), ktoré venoval Paulovi Eduardovi Hinekovi.

Thema. *Andante*; Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4 (Maggiore. *Un poco più lento*) – Var. 5 *Alla Polacca* (a mol).

Nemecký skladateľ **Friedrich Wilhelm Roch** (1806 – 1890) vydal svoje *Variations sur un air russe pour la guitare*, ktoré dedikoval Mademoiselle Maria Felgentreff:

Thema; Var. 1; Var. 2; Var. 3.

Nemecký gitarista, skladateľ a pedagóg **Ferdinand Pelzer** (1801 – 1860) spojil svoje aktívne pôsobenie s Londýnom, kde si založil širokú hudobnícku rodinu. Bol aj editorom jedného z prvých gitarových žurnálov (*The Giulianiad*).

Variations pour la Guitare sur un Thème Russe op. 2 (ven. Madame Emma Feueur par son Maître; Paris: tous les Marchands de Musique, n. d. Plate 291)

Thema; Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Var. 5; Var. 6.

Pelzer použil „ruskú tému“ aj vo svojom gitarovom tütore *Instructions for the Spanish Guitar (Russian Air*, s. 12).

Poľský gitarista **Felix Horetzky (Horecki, Horetzky, Janowski, Yanowski)**; 1796 – 1870), ktorý študoval gitarovú hru vo Viedni u Maura Giulianiho a neskôr pôsobil v rakúskej cisárskej rodine, vytvoril bohaté gitarové dielo. Jeho londýnska tlač *60 National Airs of Different Nations. Arranged for the Guitar* (dedicated to Miss Amelia McDowall) je internacionálnym prehľadom známych európskych melódií a obsahuje aj skladbu *Russian Air* (č. 8).

Podobné ambície ako Horetzky mala aj mníchovská tlač Viedenčana a prešporského rodáka **Johanna Kaspara Mertza** (1806 – 1856) *Kukuk. Musikalische Rundschau. Kurze Unterhaltung-Stücke für die Gitarre* (München: Aibl, cca 1850) obsahujúca 136 populárnych skladieb; číslo 16 v 3. zošite zbierky predstavuje

Russia / Russe. Minka. Russische Volkslied. Moderato.

Semion Nikolajevič Aksionov (1784 – 1853) bol ruským hráčom na sedemstrunovej gitare, žiakom Andreja Sichru a skladateľom, šľachticom, administrátorom, publikoval aj učebnicu hry na svojom nástroji. Je tiež autorom Variácií *Air russe (Jechal kazak za Dunaj)*. *Andante*.

Thema. *Andante* – Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Thema.

Ruský gitarista a skladateľ **Pavel Fedosejevič Belošein** (1799 – 1869) bol žiakom Andreja Sichru a M. T. Vysockého, písal transkripcie operných árií a upravoval národné piesne, svoje skladby publikoval v hudobnom žurnáli *Gitarist, muzykalno-literaturnyj žurnal*, Moskva, č. 11. November 1904).

Jechal kazak za Dunaj. Andante (d mol).

Ruský gitarista **Vladimir Morkov** (1801 – 1864) bol žiakom Andreja Sichru, po celý život sa venoval hre na ruskej sedemstrunovej gitare, pre ktorú vytvoril aj školu. V rámci jeho tlače *24 russkikh i malorossijskich narodnych pesen* sa nachádza aj gitarová úprava piesne *Jechal kazak za Dunaj* (č. 12).

pre 2 nástroje

Viedenský vydavateľ **Anton Diabelli** (1781 – 1858) sa venoval nielen klavírnej hudbe a hudbe pre klavírne dueto, ale aj gitarovej hudbe. V rámci tlače nazvanej *Orpheus, Melodische Sätze für zwey Gitarren zur Bildung des Vortrages und Geschmackes herausgegeben, und allen Freunden dieses Harmoniereichen Instrumentes gewidmet* op. 12 (1820), vydal aj 12. zošit ako potpourri známych melódií, medzi ktorými sa nachádza nielen *La Sentinelle* či *Partant pour la Syrie*, ale aj *Russisches Volkslied* (*Schöne Minka, ich muss scheiden. Allegretto*). Diabelliho úprava je určená pre gitarové dueto, pričom prvá gitara je tzv. Terzgitara, teda znie o malú terciu vyššie). Celkový obsah Diabelliho tlače *Orpheus*:

1. *Romance (La Sentinelle)*;
2. *Romance (Partant pour la Syrie)*;
3. *Romance (Vous me quittez)*;
4. *Russisches Volkslied (Schöne Minka ich muss scheiden)*;
5. *Melodie (Im Arm der Liebe ruht sichs so wohl)*;
6. *Melodie (An Alexis send' ich dich)*;
7. *Melodie (Nimm diess kleine Angedenken)*.

Viedenský gitarista a violončelista **Vincenz Schuster** (fl. 1820 – 1830, zomr. pred 1863), priateľ Franza Schuberta, hráč na vynájdenom arpeggione, autor spisu venovaného tomuto nástroju *Anleitung zur Erlernung des von Hrn Georg Staufer in Wien neu erfundenen Guitare-Violoncelle. Mit einer genauen Abbildung des Instrumentes*. Wien. Diabelli & Comp. c. 1825.

Schuster v tomto diele uvádza ako príklad známy „air russe“, pričom oba nástroje (guitarre-violoncell a guitarre) sú notované v husľovom kľúči a znejú o oktávu nižšie.

Na koncerte 8. 12. 1813 sa stretli viacerí najvýznamnejší viedenský hudobníci. S veľkým úspechom tu odznela Beethovenova battaglia *Wellingtons Sieg oder die Schlacht bei Vittoria* a koncert sa o štyri dni znovu zopakoval. Na pódiu sa pri tejto udalosti stretli o. i. klavirista Johann Nepomuk Hummel (ktorý obsluhoval kanonádu) a gitarista Mauro Giuliani (ktorý hral pravdepodobne vo violončelovej sekcii). Zrejme tu vznikli zárodky ich ďalšej spolupráce – Hummel využil Giulianiho gitarové umenie (a niekedy aj skladateľské) vo viacerých kompozíciách, v dvoch *Pot-pourri* pre klavír a gitaru (op. 53, 1814; op. 79, 1818) a v dvoch *Serenádach* (op. 63, 1815; op. 66, 1815).

Johann Nepomuk Hummel (1778 – 1837) skomponoval svoje *Pot-pourri pour le Clavecin avec accomp. de Guitarre* op. 53 (Wien: Artaria; pf 8s., gt 4s.) v roku 1814 (vyšlo 1815).

Potpourri predstavuje skladbu poskladanú z iných skladieb, v prípade tohto Hummelovho pot-pourri sa stretneme s nasledujúcimi citáciami:

takt	dielo	autor	(premiéra)	metrum	tónina	tempo
1	<i>Raulder Blaubar</i>	Grétry	Paríž 2. 3. 1789	2/4	g mol	<i>Un poco Larghetto</i>
30	<i>Jean de Paris</i>	Boildieu	Paríž 4. 4. 1812	3/8	G dur	<i>Andante grazioso</i>
120	<i>Vestálka</i>	Spontini	Paríž 15. 12. 1807	2/2	C dur	<i>Allegro animato</i>
159	<i>Air russe</i>			2/2	a mol	
205	<i>Don Juan</i>	Mozart	Praha 29. 10. 1787	3/4	F dur	<i>Adagio e cantabile Tempo di Walzer</i>

Hummel v tejto svojej kompozičnej skladačke pre klavír a gitaru použil aj známy *air russe*, ktorý v tom istom roku v podobe variácií publikoval aj Mauro Giuliani. Spolupráca s Giulianiom sa zopakovala v roku 1815 pri diele *La Sentinelle*, piesni pre hlas, gitaru, husle, violončelo a klavír, publikovanom s nemeckým i francúzskym textom, pričom Giuliani bol autorom gitarového partu v 1. variácii. Znaky kolektívnej kompozície má aj *Serenáda* (pot-pourri) pre klarinet, fagot, husle, gitaru a klavír op. 63 z roku 1815, kde variácie jednotlivých nástrojov skomponovali za sebou gitarista Giuliani, huslista Mayseder a klavirista Hummel.

Nemecký skladateľ **Joseph Kuffner** (1776 – 1856) zanechal po sebe veľmi rozsiahle komorné dielo. Pôsobil ako huslista v dvornom orchestri vo Würzburgu, neskôr viedol dychovú hudbu Bavorska. Napísal azda najviac skladieb využívajúcich gitaru v nemeckej tradícii. *Rondo alla Cosacca pour guitarre et Violon obligé* op. 25 patrí k jeho raným tlačiam (B. Schott's Söhne, n. d., 1813, ded. Cunigonde d'Eltz).

Rondo alla Cosacca pour guitarre et Violon obligé op. 25.

Komorné duo huslí a gitary využíva „air russe“ ako návratný diel rondo (refrén), jednotlivé kuplety majú funkciu epizód a tónálnymi kontrastmi obohacujú harmonický profil skladby.

Už spomínaný **Joseph Mayseder** (1789 – 1863), žiak Pavla Vranického a Ignaza Schuppanzigha, huslista, skladateľ, koncertmajster viedenskej dvornej opery, dirigent a pedagóg husľovej hry na viedenskom konzervatóriu (jeho žiakmi boli aj Heinrich Wilhelm Ernst, Miska Hauser a Joseph Joachim) uviedol svoje skladateľské dielo tlačou *Variationen über das Lied Schöne Minka ich muss scheiden für zwey Violinen* op. 1 (Wien: S. A. Steiner und Comp.).¹² (Mayseder si pre svoje variácie zvolil tóninu e mol.)

Thema. *Allegro moderato* – Var. 1 – Var. 2 – Var. 3 – Var. 4 – Var. 5 (E dur) – Var. 6 (e mol) – Var. 7 *Allegro molto* (6/8).

Ďalšie pozoruhodné inštrumentálne duo varírujúce našu tému skomponoval a vydal pod názvom *Air russe* Ludwig van Beethoven v rámci svojej tlače *Zehn variirte Themen für Pianoforte allein oder mit Flöte oder Violine* op. 107, č. 7.¹³ Beethoven vychádzal z podoby témy zapísanej Ivanom Pračom.

Tema. *Andante*; Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Var. 5 *Andante moderato*; Var. 6 *Allegro*. *Andante*. *Andante commodo*. *Poco vivace*.

Taliansky skladateľ, klavirista, dirigent a estetik **Ferruccio Busoni** (1866 – 1924) je tiež autorom pozoruhodného dueta pre husle a klavír založeného na predmetnej kozáckej piesni; je to finálna časť cyklu *4 bagately* op. 28 z roku 1888:

Kosakenritt (Nach einem russischen Volksliede). Sehr rasch.

Busoni tu napísal akési „allegro barbaro“, založené na hlavnom motíve piesne, celkovo však zmenil charakter a tempo samotnej piesne (*Allegretto* alebo *Andante*) na *Molto vivace*. Dramatizmus svojho finále založil na fakturálnej evolúcii a prudko stúpajúcom a klesajúcom dynamickom oblúku (pp – ff – pp).

Variácie na kozácku pieseň *Jechal kozak zza Dunaju* nájdeme aj v programových návrhoch či koncertných recenziách poľského huslistu **Henryka Wieniawského** (1835 – 1880), táto skladba sa však dnes považuje za neznámu či stratenú.

Wariacje na temat pieśni „Jechał Kozak zza Dunaju“ – bez opusu, c. 1848, 1851 – stratené

Nemecký skladateľ, violončelista a dirigent **Johann Justus Friedrich Dotzauer** (1783 – 1860) pôsobil ako violončelista v lipskom Gewandhausorchestri, v Berlíne i v Drážďanoch v dobe, keď tu bol dirigentom Carl Maria von Weber či pôsobil Richard Wagner. Dotzauer patril k významným pedagógom violončelovej hry a k priekopníkom novodobej violončelovej literatúry či už pedagogickej alebo koncertnej. Bol tiež autorom skladby *Aria russa con XX variazioni per il Violoncello Solo accompagnamento Secondo Violoncello* op. 32 (Leipzig: Fr. Hofmeister. 1816). Ruská pieseň je tu pieseň *Jechal kozak za Dunaj*, ktorú v 20 variáciách varíruje violončelo sprevádzané druhým violončelom. Dotzauer si pre svoje variácie zvolil tóninu variácií *Folia*, teda tóninu d mol.

Tema. Andantino; Var. 1 *Più moto*; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Var. 5 *Tempo I*; Var. 6; Var. 7; Var. 8; Var. 9 *Lento*; Var. 10 *Allegro*; Var. 11 *Tempo I*; Var. 12; Var. 13; Var. 14; Var. 15; Var. 16; Var. 17; Var. 18; Var. 19 (6/8); Var. 20 (2/4).

Monumentálny rozsah Dotzauerových variácií, výber tóniny (d mol) i exhaustívnosť v prístupe k hracím problémom nás pritom upozorňuje na skutočnosť, že predchodcom či kompozičným vzorom Dotzauerových variácií je skladba Marina Maraisa (1656 – 1728) *Les folies d'Espagne*, 32 variácií pre violu da gamba a basso continuo (*Pièces de viole, Livre II*, 1701). Sláčiková tradícia nám dokumentuje, že variačné kompozície so stálym modelom, demonštrujúce kaleidoskop technicko-hráčskych problémov, neboli zamýšľané ako koncertné kompozície, ale slúžili najmä ako učebnice na zvládnutie všetkých hracích či hudobných problémov. Uvedomíme si to pri mnohých barokových kompozíciách s gigantickými časovými rozmermi, napríklad pri *Ciaccone* Antonia Bertalioho (1605 – 1669) pre husle a basso continuo (147 variácií + kóda, 1662), husľových variáciách *Passagagli* (63 variácií) zo zbierky *Hortus chelicus* (1688) Johanna Jacoba Walthera (1650 – 1717), ktoré boli modelom slávnej *Ciaccony* (64 variácií) z husľovej *Partity* č. 2, BWV 1004 Johanna Sebastiana Bacha (1685 – 1750), či pri husľovej *Sonate La folia* op. 5, č. 12 (1700), Arcangela Corellioho (1653 – 1713) alebo pri variáciách Giuseppeho Tartiniho (1692 – 1770) na tému *Gavotty* z husľovej *Sonáty* op. 5, č. 10 Arcangela Corellioho (*L'art dell'arco*). Dotzauer vo svojej skladbe strieda technické problémy s farebnými a sadzobnými kontrastmi (polyfonické variácie).

pre 3 nástroje

Johann Nepomuk Hummel skomponoval svoje „variácie na ruskú pieseň“ už v roku 1814 v rámci svojho *Pot-pourri* pre gitaru a čembalo/klavír op. 53. Bolo to v dobe, keď Viedeň žila politickými udalosťami a Hummelovci sa rozhodovali, v akom priestore by chceli stráviť svoj život. Napokon pred Viedňou a Stuttgartom uprednostnili Weimar

a v našom výpočte využitia ruských predlôh sa ocitla aj ďalšia Hummelova skladba z roku 1818 – *Adagio, Variazionen und Rondo über ein russisches Thema für Piano-Flöte und Violonzell* op. 78 – variačná skladba pre klavírne trio, ktorá nepochybne patrí k vrcholom v rámci skúmaného tvorivého priestoru a ktorú Hummel venoval svojej klavírnej žiačke Katharine von Mosel, rod. Lambertovej, rakúskej klaviristike, skladateľke a spisovateľke (1789 – 1832). Dve vydania skladby uvádzajú flautu ako hlavný nástroj, neskôr sa určenie doplnilo aj o husle. Hummel práve pri tejto skladbe začal udávať tempo jednotlivých variácií nie pomocou slovného pokynu, ale pomocou metronomického údaja prístroja vynálezcu Johanna Nepomuka Mälzla (1772 – 1838), ktorý si dal patentovať v roku 1815.

Introduction. Cantabile, MM=54; *Thema. Quasi Allegretto*, MM=80; Var. 1, MM=92; Var. 2, MM=69; Var. 3, MM=76; Var. 4 (A dur), MM=69; Var. 5 (a mol), MM=50; Var. 6. *Adagio assai*, osmina MM=72; Var. 7. *Finale. Vivace assai*, MM=112 – Wien: Tobias Haslinger, 1818.

Hummelove variácie na kozácku pieseň v podobe klavírneho tria vznikli v čase jeho zrelosti, keď mal 40 rokov a vybavoval si miesto na weimarskom dvore, kde (okrem koncertných ciest) pôsobil vlastne až do smrti. Hummel tu premyslenou tematickou a textúrnou variačnou prácou vytvoril pozoruhodnú kompozíciu s mnohými modernistickými črtami, prekračujúcimi hranice klasicizmu – najmä z aspektu klavírnej textúry. Ruská inšpirácia, podnietená azda aj cárskou rodinou, sa prejavila aj v skladbe *Poly-melos* pre sóla, zbor a orchester, ktorá vznikla a bola uvedená v tom istom roku – 1818 (Hummel podpísal weimarskú zmluvu v januári 1819). (Skladbe budeme venovať širší priestor v druhej časti štúdie.)

pre 4 nástroje

Nemecký skladateľ, huslista a koncertmajster **Antoine (Joseph Anton) Bohrer** (1783 – 1852), pochádzal z muzikantskej rodiny Bohrerovcov pôsobiacej v Mannheime a v Mníchove. Anton Bohrer študoval hru na husliach u Carla Cannabicha a Rodolphe Kreutzera a skladbu u Petra Wintera a Franza Danziho. Pôsobil ako huslista v dvornom orchestri v Mníchove. So svojim bratom Maxom (violončelistom) v roku 1810 precestoval Rusko. Napokon sa usadil v Paríži a v Hanoveri (hrával na husliach Antonia Stradivariho a Guarneriho). Do dejín sa zapísal aj ako autor symfonickej a komornej hudby. Jeho dielo *18 variácií pre sláčikové kvarteto (Dix huit variations pour deux Violons Alto et Basse)* op. 5, venované „Carlovi Cannabichovi“ – Paris: Naderman, cca 1800 – je veľmi pravdepodobne prvou západoeurópskou variačnou komornou skladbou využívajúcou tému kozáckej piesne.

Thema. Andante; Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Var. 5; Var. 6; Var. 7; Var. 8; Var. 9; Var. 10; Var. 11 – Violino I tacet; Var. 12, *Più moto*; Var. 13; Var. 14; Var. 15; Var. 16; Var. 17 *Più moto*; Var. 18; *Tempo l^o*.

Bohrerove variácie prinášajú bohatý arzenál vyspelej husľovej techniky v rámci oblúkovej formy, ktorej gradáciu spomaľujú návraty hlavnej témy na spôsob refrénu vo forme francúzskeho ronda (ostatné variácie sa v takejto forme stávajú vlastne „kupletmi“). K téme sa vracajú variácie 5, 8, 11, 14, 16.

Nemecký huslista, skladateľ, dirigent a operný riaditeľ **Ferdinand Fränzl** (1787 – 1833) bol predstaviteľom tretej generácie mannheimskej školy. V skladbe bol žiakom Františka Xavera Richtera, Ignaza Pleyela i Josepha Haydna, študoval však aj v Paríži a Bologni. Od roku 1789 bol koncertným majstrom mníchovského orchestra, ako

koncertný majster orchestra frankfurtského národného divadla absolvoval aj cesty do Anglicka a Ruska.

Fränzlova parížska tlač *Trois airs russes variés pour le violon, accompagné d'un second Violon, Alto & Violoncelle* op. 11 (Paris: Mme Duhan & Cie, n. d. – 1805) prináša trojo variácií pre sláčikové kvarteto, v ktorých je variačný proces sústredený do partu prvých huslí a ostatné tri nástroje im vytvárajú „akustické prostredie“. Variácie na kozácku pieseň stoja na začiatku tohto cyklu:

Tema. Andante; Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Var. 5; Var. 6; Var. 7.

Francúzsky huslista a skladateľ **Pierre Marie François de Sales Baillot** (1771 – 1842) študoval hru na husliach u Giovanniho Battistu Viottiho a u Pierra Rodeho a Rodolpha Kreutzera. Nadväzujúc na ich pedagogiku nastúpil aj na práve otvorené parížske konzervatórium ako pedagóg a neskôr sám napísal učebnicu husľovej hry (*L'art du violon*, 1834). Baillot pôsobil ako huslista v opernom orchestri, v súkromnom orchestri Napoleona, s ktorým strávil tri roky na cestách. Po návrate do Paríža sa venoval aj komornej hre, častejšie vystupoval s klaviristkou a skladateľkou Mariou Szymanowskou. Parížska husľová škola sa počas jeho života rozšírila aj v nemeckej hudobnej kultúre.

Jéhal Kazak Za Dounai. Air russe varié pour le Violon, avec accompagnement de second Violin, Alto & Basse, ou Piano-Forté op. 37 (c mol) – Paris: Offenbach, 1825
Tema. Andantino (c) – 2. Un poco di moto – 3. Più di moto – 4. – 5. Più di moto – 6. Un poco Allegro – 7. Un peu retenu – 8. – 9. Un poco moderato – 10. – 11. Allegro vivo.

Baillotove variácie možno charakterizovať ako „klasické“ husľové variácie, reprezentujúce francúzsku školu v čase, keď jej vplyv na sláčikové umenie a hudobnú kultúru Európy bol najväčší. Baillot využil varírovanie ruských tém („air russe“) aj v ďalších dielach – v opusoch 11, 14, 20, 23 a 24.

pre 5 nástrojov

Česko-nemecko-francúzsky skladateľ a pedagóg **Antonín Rejcha** (1770 – 1836) získaval základy hudby u Christiana Gottloba Neefeho spolu so svojím rovesníkom a priateľom Ludwigom van Beethovenom v nemeckom Bonne. Po ich spoločnom stretnutí s Josephom Haydnom obaja prijali jeho pozvanie do Viedne. Keď Rejcha dorazil do Viedne, znovu sa stretol s Beethovenom a študoval tu u Albrechtsbergera a Salieriho. Bolo to v rokoch vrcholiacej slávy Josepha Haydna a veľkých úspechov Beethovena, Rejcha však napokon neodolal pozvaniu parížskych priateľov. Tu začal neskôr vyučovať na konzervatóriu, k jeho žiakom patrilo i. i. Hector Berlioz, Franz Liszt, César Franck i Charles Gounod.

Rejchove *Variations sur un Thème Russe pour le Violoncelle principal, Deux Violons, Alto et Basso* nesú údaje o vzniku skladby „Wien 1805, Vienne, le 26 aug. 1805“. Sú to teda rané variácie na známu tému určené pre sólové violončelo a sláčikové kvarteto (alebo sláčikový orchester), pričom využívajú tóninu c mol. (BN Paris, sign. Cons. MS 12015)

Theme. Andante; Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Var. 5; Var. 6; Var. 7 (C dur); Var. 8 (c mol); Var. 9; Var. 10; Var. 11; Var. 12 (C dur); Var. 13 c mol); Var. 14; Var. 15; Var. 16; Allegro (C dur).

Rejchove variácie na ruskú tému sústreďujú variačnú prácu do sólového partu, ostatné sláčikové nástroje mu vytvárajú textúrne i harmonické prostredie a miestami aj vnášajú do procesu skladby koloristický kontrast (pizzicata vo var. 6, 10, hra staccato vo var. 8, tremolo vo var. 13 a 14).

pre sólový nástroj s orchestrom

Ruský skladateľ **Alexandr Alexandrovič Alabiev** (15. 8. 1787 — 6. 3. 1851) vyštudoval klavírnú hru u Johna Fielda, skladateľsky bol však skôr samoukom prvej generácie ruského romantizmu. Veľkú pozornosť venoval javiskovým dielam, orchestrálnej i komornej hudbe a bol zakladateľskou osobnosťou na poli ruskej piesne (170 piesní). Jeho skladateľské dielo oslabilo dlhoročné väznenie na Sibíri (1828 – 1836), avšak aj tu komponoval. V jeho tvorbe sa nachádzajú aj variácie na tému ukrajinskej piesne (zbieraníu ukrajinských piesní venoval osobitnú pozornosť).

Variácie a mol na tému piesne Jechal kozak za Dunaj pre husle a orchester
Introdukcia; Téma; Var. 1; Var. 2; Var. 3; Var. 4; Var. 5; Var. 6; Var. 7; Var. 8; Var. 9

Dejiny pestovania hudby prešporskými mešťanmi sa začínajú založením Spolku pre cirkevnú hudbu. Spolok vznikol na druhý pokus roku 1833, na jeho čele sa ocitol Josef Kumlik (1801 – 1869); meno **Václav Kaluš** či **Wenzel Kallusch** (1801 – 1831) bolo spojené s predchodcom tohto spolku, Priateľským spolkom hudobníkov, maliarov a učiteľov rečí a tanca. Absolvent pražského konzervatória Wenzel Kallusch zanechal po sebe niekoľko partitúr, ktoré sa nachádzajú v Archíve mesta Bratislavy, a najmä vo viedenskej österre-ichische National-Bibliothek. Všetky vznikli koncom 20. rokov 19. storočia v Prešporku – sú to symfónie, variácie, predohry a hudby k divadelným produkciám. Wenzel Kallusch, ktorého životnú púť nemáme dosiaľ zmapovanú, patril spolu s Jozefom Chudým, Heinrichom Kleinom, Jurajom Družeckým a Františkom Tostom ku skladateľom profilujúcim hudobný život Bratislavy na konci 20. rokov 19. storočia.¹⁴

V archíve bratislavského Cirkevného hudobného spolku sa nachádza rukopis diela *Variationen für den Contra Bass mit Begleitung des Orchestres* s partmi Basso principale, Violino 1mo, Violino 2do, Viola, Basso principale, Oboe 1, Oboe 2, Corno in G 1, Corno in G 2.¹⁵ Kalluschova skladba pozostáva z témy a šiestich virtuózných variácií pre kontrabas, ktoré oddeľuje orchestrálny ritornel.¹⁶

Témou variácií je obľúbená „ruská pieseň“ (*air russe, air cosaque, Thème russe, Jechal kozak za Dunaj* či *Schöne Minka, ich muss scheiden*). Kalluschove variácie sú celkom originálnou kompozíciou, sú určené pre kontrabas so sprievodom sláčikového orchestra obohateného o dvojicu hobojev a lesných rohov.

Tema. Allegretto; Var. 1; Ritornel; Var. 2; Ritornel; Var. 3; Ritornel; Var. 4; Ritornel; Var. 5 *Adagio maestoso*; Ritornel; Var. 6 *Allegro*; Ritornel.

Kallusch využil návratný ritornelový diel na členenie tektoniky aj vo svojich *Variáciách na vlastnú tému* pre klarinet a orchester. Jednotlivé variácie sa prejavujú predovšetkým v parte sólového kontrabasu, ich rytmické členenie sa postupne zahusťuje, čím vzniká psychologická gradácia.

Skúmaný variačný model sa spájal zväčša s ruskou, resp. maloruskou kultúrou, aj keď si autori mohli uvedomovať ukrajinský či kozácky pôvod piesne, Ukrajina ako politický celok v 19. storočí neexistovala. Ukrajinské piesne sa ponímali zväčša ako maloruské alebo ruské. Situáciu môžeme pomerne ľahko pochopiť, keďže hudobné slovaciká sa v 17. až 19. storočí na podobnej báze zväčša stávali „uhorskými“ či prejavom „uhorského štýlu“ alebo „ungareskami“; prebojovať povedomie o „slovenskej hudbe“ bolo nesporne mnohonásobne náročnejšie. Rámce cárskeho samoderžavia sa prekračovali ťažko a nebolo to ľahké ani v habsburskej monarchii, onom povestnom „žalári národov“.

Tabulka 1: Prehľad vyššie spomínaných skladieb

autor	názov, príp. prameň	obsadenie	datovanie
Semion Klimovskij (1705 – 1785)	Їхав козак за Дунай	text	
Christoph August Tiedge (1752 – 1841)	Schöne Minka, ich muß scheiden!	text	1808
Jean Baptiste Hainglaise (1771 – 1816)	Air Ukrainien <i>(Journal d'Airs Italiens, Français et Russes avec Accompagnement de Guitare)</i>	v, gt	1796
Nikolaj Alexandrovič Lvov (1751 – 1803) Ivan Prač (1750 – 1818)	Jechav kozak za Dunaj <i>(Sobranie narodnych russkich pesen s ich golosami, 1790)</i>	v, pf	1806
Alexandr Jegorovič Varlamov (1801 – 1848)	Jechav kozak za Dunaj	v, pf	1848
Karol Lipiński (1790 – 1861)	Jichaw kozak za Dunaj <i>(Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego)</i>	v, pf	1833
Matvej Ivanovič Bernard (1794 – 1871)	Jechal kozak za Dunaj <i>(Pesni russkogo naroda, Moskva: Jurgenson, 1886)</i>	v, pf	1886
Ludwig van Beethoven (1770 – 1827)	Schöne Minka, ich muß scheiden. Ukrainian: Air cosaque, WoO 158, I, č. 16	v, pf vn, vc	1816
Ferdinand Ries (1784 – 1838)	Der Kosack und sein Mädchen, <i>Sechs Deutsche Lieder für Singstimme mit Pianoforte-Begleitung op. 154, č. 5</i>	v, pf	1829
Ivan Prač (1750 – 1818)	Jechav kozak za Dunaj <i>Sobranie rossijskich pesen i plasok dla forte-piano, T. 2, 28.</i>	pf	1795
Friedrich Wilhelm Berner (1780 – 1827)	Huit Variations pour le piano-forte sur un air russe op. 9, Breslau: C. G. Förster, c. 1803	pf	1803
Johann Peter Theodor Nehrlich (1770 – 1817)	Caprice ou Pot-Pourri contenant des Chanson Russes variees pour le Piano-Forte op. 6	pf	?
Ferdinand Ries (1784 – 1838)	Chanson russe Variée. Neuf Variations sur une Chanson russe pour le PianoForté	pf	1809 1810
D. Lindemann (? – ?)	X Variations sur l'air Russe, „Schöne Minka, ich muss scheiden“	pf	1814
Joseph Huglmann (1768 – 1839)	Tempo di Marcia. Cosackisches Original Liedchen (<i>Polymelos, Musikalischer Congress. Ein charakteristische Tongemälde für das PIANOFORTE</i>)	pf	1814
Carl Maria von Weber (1786 – 1826)	Variationen über ein russisches Lied Schöne Minka op. 40 (Air russe) [J. č. 179].	pf	1815
Johann Baptist Cramer (1771 – 1858)	Russian Air. Moderato (<i>Instructions for the Piano Forte</i>)	pf	1815

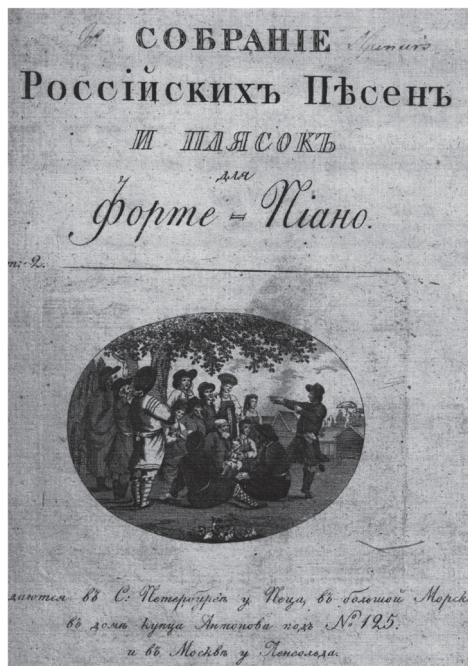
autor	názov, príp. prameň	obsadenie	datovanie
Carl Ludwig Heinrich Berger (1777 – 1839)	Air russe avec XII variations, suivies d'une marche funèbre	pf	1832
Carl Czerny (1791 – 1857)	Thème Russe (Schöne Minka)	pf	1839
Carl Czerny (1791 – 1857)	Beliebtes russisches Lied mit Variationen	pf	1834
Maximilian Joseph Leidesdorf (1787 – 1840)	Var. 1. Vivace	pf	1834
Johann Nepomuk Hummel (1778 – 1837)	Var. 2. Tutto legato	pf	1834
Joseph Mayseder (1789 – 1863)	Var. 3 Vivo e brillante	pf	1834
Carl Czerny (1791 – 1857)	Var. 4 Legato cantabile	pf	1834
Ferdinand Ries (1784 – 1838)	Var. 5 Vivo e brillante	pf	1834
Louis Köhler (1820 – 1886)	Jechal kozak za Dunaj (<i>Russkije narodnye pesni</i>)	pf	1875
Louis Köhler (1820 – 1886)	Schöne Minka (<i>Melodien-Album, Beliebte Melodien</i>)	pf4m	cca 1870
Charles Mayer (1799 – 1862)	Air cosaque varié. Allegretto	pf	1845
George Alexander Osborne (1806 – 1893)	Petite fantaisie sur un Air russe favori	pf4m	1857
Franciszek Lessel (1780 – 1838)	Jichaw Kozak z za Dunaju, Air russe varié op. 15	pf	1814
Feliks Jaroński (1823 – 1895)	Jechał kozak za Dunaj (<i>Chants d'Ukraine: Dumki, č. 3</i>)	pf	1896
Adam Wroński (1850 – 1915)	Jechal Kozak za Dunaj (<i>Wieniec melodyi narodowych na fortepian</i>)	pf	1904
Martin d'Alvimare (Dalvimare) (1772 – 1839)	Air russe (<i>Six Airs Russes Variés, Arrangés & Variés</i>)	ar	b. d.
Julia M. Cabell (fl. 1851)	Cossack Air	ar	1851
Mauro Giuliani (1781 – 1828)	Six variations pour la Guitare sur un Theme original Russe op. 60	gt	1815
Ferdinando Carulli (1770 – 1841)	Chanson russe, Andante (<i>Air nationaux de tous les Peuples d'Europe</i>) op. 73	gt	1814
Francesco Bathioli (? – 1861)	Tema con variazioni (<i>Gemeinnützige Guitareschule – gründlicher und vollständiger Unterricht in der Kunst, die Guitare nach der neuesten Methode spielen zu erlernen</i>)	gt	1827
Theodor Gaude (1782 – c.1835)	Variationen über Schöne Minka ich muss scheiden (<i>Kleine Stücke für die Guitarre</i>)	gt	1830
Victor Magnien (1802 – 1885)	Variations pour la guitare sur l'air russe Schöne Minka op. 7	gt	1850
Ivan Padovec (1800 – 1873)	Variationen über ein beliebtes Thema op. 1	gt	1830?

autor	názov, príp. prameň	obsadenie	datovanie
Friedrich Wilhelm Roch (1806 – 1890)	Variations sur un air russe	gt	b. d.
Ferdinand Pelzer (1801 – 1860)	Variations sur un Thème Russe op. 2	gt	?
Ferdinand Pelzer (1801 – 1860)	Russian Air (<i>Instructions for the Spanish Guitar</i>)	gt	b. d.
Felix Horetzky (1796 – 1870)	Russian Air (<i>60 National Airs of Different Nations</i>)	gt	b. d.
Johann Kaspar Mertz (1806 – 1856)	Minka. Russische Volkslied (<i>Kukuk. Musikalische Rundschau</i>)	gr	cca 1850
Semion Nikolajevič Aksionov (1784 – 1853)	Air russe (Jechal kazak za Dunaj)	gt	b. d.
Vladimir Morkov (1801 – 1864)	Jechal kazak za Dunaj (<i>24 russkích i malorossijskích narodnych pesen</i>)	gt	b. d.
Pavel Fedosejevič Belošein (1799 – 1869)	Jechal kazak za Dunaj (<i>Gitarist, muzykaľno-literaturnyj žurnal</i>)	gt	1904
Anton Diabelli (1781 – 1858)	Russisches Volkslied (Schöne Minka ich muss scheiden) (<i>Orpheus. Melodische Sätze</i>)	2gt	1820
Vincenz Schuster (fl.1820 – 1863)	air russe	gt, harp	1825
Johann Nepomuk Hummel (1778 – 1837)	Air russe (Pot-pourri)	gt, clavecin	1814
Joseph Kuffner (1776 – 1856)	Rondo alla Cosacca pour gitarre et Violon obligé op. 25	vn, gt	1813
Joseph Mayseder (1789 – 1863)	Variationen über das Lied Schöne Minka ich muss scheiden op. 1	2vn	b. d.
Ludwig van Beethoven (1770 – 1827)	Air russe (<i>Zehn variirte Themen op. 107, č. 7</i>)	pf, fl/vn	1816
Feruccio Busoni (1866 – 1924)	Kosakenritt (Nach einem russischen Volksliede)	vn, pf	1888
Henryk Wieniawski (1835 – 1880)	Wariacje na temat pieśni Jechal Kozak z za Dunaju – stratené	vn, pf	1848
Johann Justus Friedrich Dotzauer (1783 – 1860)	Aria russa con XX variazioni op. 32	vc, vc	1816
Johann Nepomuk Hummel (1778 – 1837)	Adagio, Variazionen und Rondo über ein russisches Thema op. 78	pf,fl/vn, vc	1818
Antoine Bohrer (1783 – 1852)	Dix huit variations op. 5	SQ	1800
Ferdinand Fränzl (1787 – 1833)	Air russe (<i>Trois airs russes variés pour le violon, accompagné d'un second Violon, Alto & Violoncelle op. 11</i>)	vn, vn, vl, vc	1805
Pierre Baillot (1771 – 1842)	Jéhal Kazak Za Dounai. Air russe varié op. 37	vn,vn, vl,vc, pf	1825
Antonín Rejcha (1770 – 1836)	Variations sur un Thème Russe	vc, SQ	1805
Alexandr Alexandrovič Al'abiev (1787 – 1851)	Variácie a mol na tému piesne Jechal kozak za Dunaj pre husle a orchester	vn + orch	?
Wenzel Kallusch (1801 – 1831)	Variationen für den Contra Bass mit Begleitung des Orchestres	cb + orch	pred 1831

- ¹ TRUTOVSKIJ, Vasilij Fiodorovič: *Sobranie russkich prostych pesen s notami*. Pod redakcijej i s vstupitelnoj statiej V. Beľajeva. Moskva: Gosudarstvennoje muzykaľnoje izdateľstvo, 1953. Pozri tiež SIMONI, P. K.: *Kamer-guslist V. F. Trutovskij i izdannyj im pervyj russkij notnyj pesennik. Trudy XIII-ogo archeologičeskogo sjezda v Charkove 1902. II*. Moskva, 1905. (П. Симо́ни: *Камер-гуслист В. Ф. Трутовский*.)
- ² Novodobé vydanie: ĽVOV, Nikolaj Alexandrovič – PRAČ, Ivan: *Sobranie narodnych russkich pesen s ich golosami*. Na muzyku položil Ivan Prač. Pod redakcijej i s vstupitelnoj statiej V. M. Beľajeva. Moskva: Gosudarstvennoje muzykaľnoje izdateľstvo, 1955.
- ³ ТРУТОВСКИЙ, В. Ф.: *Собрание русских простых песен с нотами*. Sankt Peterburg, 1776. 1. časť; Sankt Peterburg, 1778. 2. časť; Sankt Peterburg, 1779. 3. časť; Sankt Peterburg, 1795. 4. časť. Ďalšie vydania prvej časti: Sankt Peterburg, 1782; Sankt Peterburg, 1796 (ЛОБАНОВ М. А.: *Трутовского В. Ф. сборник // Музыкальный Петербург: Энциклопедический словарь*. Sankt Peterburg, 1999 / 1. zv.: XVIII век. Кн. 3. С. 175)
- ⁴ ЛЬВОВ Н. А. – ПРАЧ И. Г.: *Собрание народных русских песен с их голосами на музыку положил Иван Прач*. СПб., 1790.
- ⁵ VARLAMOV, Alexandr Jegorovič: *Jechav kozak za Dunaj*. In: *Romansy i pesni*, 4 zv., 4. zv., Moskva: Muzyka, 1976, s. 52 (predtým *Russkij pevec*, Moskva, 1948).
- ⁶ Waclaw Michał Zaleski (1799 Olesko, Galícia – 1849 Viedeň), pseudonym *Waclaw z Oleska*, básnik, etnograf, polotik, guvernéer Galície (1848).
- ⁷ BEETHOVEN, Ludwig van: *Neues Volksliederheft für eine Singstimme und Klavier mit Begleitung von Violine und Violoncell*. Leipzig: Edition Breitkopf, Nr. 5745a. 1943. Ed. Georg Schünemann.
- ⁸ RIES, Ferdinand: *Sechs Deutsche Lieder für Singstimme mit Pianoforte-Begleitung*, op. 154. Frankfurt/Main, medzi 1827 a 1829, č. 5.
- ⁹ ЛЬВОВ – ПРАЧ, 1790. Tom 2, č. 28, s. 11.
- ¹⁰ Ďalej (A) = A dur, (a) = a mol a pod.
- ¹¹ Dielo vyšlo znovu v roku 1935 v redakcii Zbigniewa Drzewieckého.
- ¹² Ako Maysederov opus 1 sa v literatúre uvádza aj *Thème varié*, mit Begleitung einer 2. Violine, Viola und Cello.
- ¹³ Tiež *Dix Themes / Russes, Ecossais et Tyroliens / Varié pour le Piano-Forte / avec accompagnement / d'une Flute ou d'Violon / ad libitum / par / Louis van Beethoven*. London and Edinburgh, 1819; Bonn, Köln, 1820.
- ¹⁴ Dosiaľ jediná práca týkajúca sa skladateľskej osobnosti, životných osudov a diela Wenzela Kalluscha vznikla len nedávno (FICKOVÁ, Aneta: *Analýzy vybraných orchestrálnych diel Wenzela Kalluscha skomponovaných v Prešporke*. [Bakalárska práca.] Bratislava: Vysoká škola múzických umení. Inštitút teórie divadla, filmu a hudby, 2023.)
- ¹⁵ Oboe 1mo, Oboe 2do, Corno 1mo in G, Corno 2do in G, Basso principale, Violino I^{mo}, Violino 2do, Viola, Basso.
- ¹⁶ HORVÁTH, Vladimír – HOLUBICOVÁ, Helena: *Archív mesta Bratislavy 22. Cirkevný hudobný spolok v Bratislave 1830 – 1950. Inventár*. Bratislava: Slovenská archívna správa, 1971, s. 2416, č. 466 (Variácie); KALLUSCH, Wenzel: *Variationen für den Contra Bass mit Begleitung des Orchestres*. Bratislava: Hudobné centrum, 2018.

Obr. 2: L'vov–Prač: *Sobranie narodnykh russkikh pesen s ikh golosami na muzyku položil Ivan Prach*. Obálka titulného listu 1. vydania – 1790.

Obr. 3: *Sobranie rossijskikh pesen i plasok na forte-piano* – titulný list

Obr. 4: *Jechal kozak za Dunaj* – úprava pre klavír

SUMMARY

Russian Song and Music of Classicism and Romanticism I

Air russe – Air cosaque – Air d’Ukraine – Schöne Minka

History of European composed music, the existence of which is conditioned by the written notated record, oscillates between the endeavours to reach a universal language with the help of a unified style, which would be gradually adopted by great and small (local/national) cultures, and efforts in individual modifications of that style, determined not only by artistic, but also political and social contexts. Both tendencies can be seen also in the climactic phases of development of Renaissance, Baroque and Classicist-Romantic music.

*The submitted study has focused on the involvement of the Russian modification of the Classicist-Romantic musical language in the European music. The first part of the text (*Air russe – Air cosaque – Air d’Ukraine – Schöne Minka*) depicts the early efforts in creating collections of national songs, which took place in the Tsarist Russia as early as in the final third of the 18th century (Vasily Fyodorovich Trutovsky (ca. 1740 – ca. 1810), *Sobranie russkich prostych pesen s notami*, four books, Saint Petersburg 1776, 1778, 1778, 1795; and especially Nikolay Aleksandrovich Lvov (1753 – 1803) and Ivan Prač (Johann Pratsch, 1750 – 1818), *Sobranie narodnyh russkich pesen s ich golosami*, Saint Petersburg 1790, 1806 (enlarged edition), 1815, 1896).*

*Initiatives of Trutovsky, Lvov and Prač/Pratsch had goals similar to those of the Englishman George Thomson (1757 – 1851) and the Germans Johann Gottfried von Herder (1744 – 1803) and Clemens Brentano (1778 – 1842). It was namely the collection of Lvov and Prač/Pratsch which appeared in study room not only of musicians in Russia, but also in Western Europe (Jan Ladislav Dussek, Ludwig van Beethoven, Anton Reicha, Johann Nepomuk Hummel etc.). The contacts of western music with the Russian one through national song can be well illustrated on the history of utilization of a Russian (Ukrainian) song *Yechal kozak za Dunay* in arrangements for piano, piano duet, guitar, harp and in chamber and orchestral pieces – above all as a theme with variations.*

Keywords: *collections of national songs; Air russe; Air cosaque; Air d’Ukraine; Schöne Minka*